

FRANSIZ HUKUKUNDA SİNEMA FİLMLERİNİN TESLİMSİZ REHNİ

Asistan Dr. Serda KURTOĞLU

I — Meselenin Vazı:

Teknik ilerlemeler bugün sahne sanatının aleyhine ,memleketin en hücra köşelerine kadar yayılan filmlerle, sinema sanayiinin inkişafını sağlamıştır. Şüphesiz bu sanayiinin finanse edilmesi de geniş ölçüde krediye dayanmaktadır.

1 — Sinema Sanayiinin Hususiyeti :

Sinema sanayiinde krediye duyulan şiddetli ihtiyaç sadece film imalinin son derece pahalıya mal olmasından değil ve fakat aynı zamanda sinematografik eserlerin yapımının çok taraflı mahiyet arzemesindedir.

Bir filmin ortalama maliyeti bir tek prodüktörün malî kudretiyle karşılamıyacağı derecede yüksektir. Gerçekten, 1951 de bir filmin 52.200.000 Fransız frangına¹ mal olduğu ve teknikteki terakkinin hergün bu masrafları artırmakta bulunduğu nazara alınır ise kredinin gün geçtikçe daha da zaruri hale geleceğinde şüphe edilemez.

Sinematografik sanayiinin diğer bir hususiyeti de film imal edilinceye kadar sermayenin bağlı kalması ve amortize edilebilmesi için en aşağı filmin üç sene oynatılmasının gerektiğidir.

Diğer yandan, film izhannın kollektif mesaiye ihtiyaç göstermesi prodüktörün kredi teminini kolaylaştıran bir husustur. Lâkin, unutmamalıdır ki, imalâta iştirak eden her sektör, tesislerin pahalı olması, amortisman ihtiyacı veya modern makine ve vasıtaları temin zaruretiyle karşı karşıyadır. Keza stüdyo ve laboratuvarlar hizmet ve malzemeye karşılık prodüktörden bir kısım ücreti peşin alırlar².

İmâl anında film rehne mevzu olamaz; zira prodüktör için teslim ve zilyedliğin fiilen devri imkânsızdır.

1) Tafsilât için bak: Annuaire du cinéma, 1952 sah. 296; keza Le cinéma français, situation au début de l'année 1952, programme de reforme. Fransız Sinema Milli Konfederasyonu neşriyatı, 1952 sah. 39. (miktarlar son Fransız frangı ayarlanmasından önceki kura göre ifade edilmiştir.)

2) Jean PATARİN, Le gage commercial par Hamel, Paris, 1953 sah. 347.

Nihayet, senaryo, diyaloglar, montaj, enterpretasyon, priz dö vü, müzik film imalinin başlıca elemanlarıdır ve maddî ve gayrî maddî bütün bu unsurların müteaddit kopyalar şeklinde teksir edilmiş film kordela-
sında içtima etmesi rehin tesisini güçleştiren diğer bir husustur.

İşte, böylece bir taraftan film imalinin çok pahalı olması, diğer ta-
raftan işin muğdil mahiyeti ve işletmenin arzettiği hususiyetler, bütün bu
vasıfları mezceden ve zilyetliğin fiilen devrine ihtiyaç göstermiyen bir
kredi vasıtasını zarurî kılıyordu.

2 — Muhtelif Kredi Vasıtaları :

1944 den önce sinema bahsinde ticarî rehin hükümleri tatbik edili-
yordu. Bu yüzden telif hakkını rehnetmek için hak ile beraber madde-
nin taallûk ettiği şeyin de teslimi zarurî idi.

Borçluyla alacaklı arasında akdedilen bir teslimi meşrut rehin vaa-
dyde filmin imalinden önce maddî unsurlar ortada yokken dahi alacak-
lı kredi açabiliyordu; negatifler ve pozitif kopyalar imal edilir edilmez
bunların alacaklıya tevdiî gerekliydi.

Bu usul, borçlunun zilyetliği devrini icabettirdiği için filmin imali
ve hazırlanması sırasında laboratuvarlar negatifleri ve pozitif kopyaları
rehinli alacaklı adına ellerinde bulunduruyorlardı. Fakat alacaklı labora-
tuvarların kopyaları prodüktöre vermesine razı olmadığından işletme husu-
sunda meseleye bir hal tarzı bulunamamıştı. Kaldı ki, zilyetliğin devrinin
haricen görünmemesi bakımından bu usul alâkalı üçüncü şahıslar için
de mahzurlu oluyordu.

Bu mahzurlar ve ticarî rehnin arzettiği zaaf kanun vazının müda-
halesini zarurî kıldı. Esasen gün geçtikçe mukavemet edilmez hale gelen
Amerikan rekabeti kanun vazını meselenin tetkikine ve kredi teminine
matuf yeni bir vasıtanın ortaya atılmasına zorladı³.

3 — Teşriî Çalışmalar :

Bu mevzuda ilk gayret filmlerin kayıt ve intikallerinin tesciline
mahsus bir sicilin öncülüğünü yapan Carmoy tarafından gösterildi. Mü-
ellif ayrıca teslimi meşrud olmayan bir rehin tesisine mahsus sicil de der-
piş ediyordu⁴. Fakat bütün bu gayretler ancak Sinematografik Sanayii
Teşkilâtı Komitesi (Comité d'organisation de l'industrie cinématogra-
phique) nin tesisini imkân dahiline koyabildi. 1940 da kurulan bu komite
imalâtın kontroluyla vazifeliydi.

3) Bak. Peter BAECHLİN, Histoire économique du cinéma, 1946.

4) Bak: L'industrie cinématographique, J. O. Annexes, 18 Ağustos 1936.

Daha sonra Teşrii Etüdler Cemiyeti (Société d'études législatives) filmlerin teslimsiz rehni projesinin hazırlanmasını Boujean'a tevdi etti⁵. Boujean'ın mesaisi neticesi mülkiyet, rehin ve filmlere müteallik bütün akitlerin dercedildiği aleni bir sicil tesis eden 22 şubat 1944 kanunu projesi meydana geldi ve bu suretle sinematografik filmler mevzuunda bir ipotek sistemi teessüs etmiş oldu.

Sicilin tutulması bidayette Sinematografi Umum Müdürlüğüne tevdi edilmişti. Sonradan bunu Sinematografi Milli Merkezi (Centre national de la cinématographie) istihlâf etti. Bu gün bu merkez Ticaret ve Sanayi Vekâleti'ne bağlıdır⁶.

Merkeze düşen en önemli vazifeler şunlardır: filmlerin finansmanı, işletilmesi ve gösterme gelirlerine müteallik olmak üzere prodüktörlerin faaliyetini kontrol, Prodüktörlere İştirak ve Ödünç Temini Geçici Yardım Tesisinin idaresi, sinema sanayiinin modernleşmesi ve inkişafının rasyonel şekilde temini.

Nizamların ihlâli halinde Merkez, para cezaları tayin edebildiği gibi direktörü vazifesinden men veya müessesenin bir sene müddetle kapatılmasına da karar verebilir.

Bu suretle Milli Merkez'in faaliyeti sadece film âmillerine ve sanayicilerine bir garanti temin etmemekte ve fakat aynı zamanda âmme menfaatını da gözden uzak tutmaksızın bu sanayiin iyi işleyişine ve inkişafına da yöneltilmiş bulunmaktadır.

Gerçekten, 23 eylül 1948 tarihli kanun, sinema fiyatlarına ilâve edilen bir vergiyle beslenen bir yardım fonu tesis edip prodüktöre gayet faydalı bir finansman temin etmiştir. Bundan başka, 19 mart 1941 tarihli bir kanuna göre Milli Kredi, prodüktörlere 1 milyar franga⁷ kadar ödünç verebilmektedir.

Görülüyor ki, sinematografik sanayi ve işletmelerin kontrol ve idaresine ait mevzuat, tesisini şimdi inceliyeceğimiz bir garanti müessesesi kurmuştur.

II — Teminatın Tesisini:

22 şubat 1944 tarihli kanunun 5 nci maddesi şöyledir: "Rehin ak-

5) Teşrii Etüdler Cemiyetinin raporu, mesele no. 118: Bulletin de la S. E. L. 1940 - 1946 sah. 178.

6) Tafsilat için bak: P. REUTER, L'organisation professionnelle de l'industrie cinématographique, Droit social, 1946 sah. 362; keza: 25 ilkteşrin 1946 kanunu.

7) Bak: yuk. not 1. Bu ödünç % 4 faizli ve azami 3 sene vadeli olup film maliyetinin % 65. ini tecavüz edemez.

dinden doğan imtiyaz, zilyetliğin nakline hacet kalmaksızın sadece bu maksada mahsus aleni sicile yapılan bir tescille teessüs eder.”

Bu hükümden, teminatın unsurlarının bir akit ve aleni sicile yapılan tescil olduğunu istihraç edebiliriz.

1 — İnşai Unsur : Akit.

Teminat, taraflar arasında prodüktörle alacaklının yaptığı bir akitle teessüs eder. Yukarıda zikrettiğimiz 5 nci maddeden anlaşıldığına göre kanun koyucu tescile sadece takip ve tercih hükmü tanımak istemiştir. Bu sebeble taraflar arasında rehnin muteberiyeti akdin muteberiyetine tabidir. Esasen kanunun 3 üncü maddesi tescil edilmemenin müeyyidesini sadece teminatın üçüncü şahıslara karşı ileri sürülememesi şeklinde tayin etmiştir. Görülüyor ki, tescilin fıkdanının rehnin butlanını icabettirecek bir netice doğurmasını kanun koyucu arzulamış değildir⁸. Akdin inikadiyle rehin teessüs ettiği için taraflar bakımından tescilin yapıldığı anın hiçbir ehemmiyeti yoktur⁹.

Kanun hesabı carî şeklinde açılan krediler için rehin tesisinde ne akitte ve ne de sicilde borçlanılan miktarın gösterilip gösterilmeyeceği hususunda sakıttır. Kanaatımızca bu halde miktar göstermeğe hacet yoktur. Fakat tatbikatta mukavelede alacağın miktar sarahaten belirtilmektedir.

Borçlu ile alacaklı arasındaki akit ticarî mahiyettedir fakat ihtilâfa ticaret mahkemesi de, hukuk mahkemesi de bakabilir. Sinematografi Millî Merkezi'nin bir talimatına göre film imalî maksadiyle kurulan bir müessese ticarî faaliyet icra eden ticarî bir şirket şeklinde teessüs edebilir¹⁰.

Fakat film imali ve satışının hukukî mahiyeti mahkeme içtihatlarında birtakım tereddüdlere yol açmıştır¹¹.

Tasarrufun mahiyetinden kat'an nazar her türlü muameleden doğacak ihtilâfları halle Seine Ticaret Mahkemesi salâhiyetlidir. 1944 kanununun 15 nci maddesi böyle bir esas kabul ederek film işletilmesini merkezileştirmek istemiştir.

Kanunun 3 ncü maddesi mukavelenin sicil dairesinde saklanması mükellefiyetini koymuştur. Kanunda bu hükümden başka akdin yazılı olacağını gösteren bir kayıt mevcut değildir.

8) Ticarî sermaye ipoteginde durum farklıdır. Bu hususta bak: Serda KURTOĞLU, Les sûretés mobilières conventionnelles sans dépossession du propriétaire en droit français et en droit turc. Lausanne 1957. sah 99 No: 103.

9) BEUDANT LEREBOURS, PIGONNIÈRE et VOÏRİN, Cours de droit civil français, cilt 14, No: 861; keza Jean PATARİN, a.g.m. sah. 360-361.

10) 2 Mart 1948 kararı ve keza bak: Fr. Tic. K. m. 631 No. 2.

11) Bak: 18 ikinci teşrin 1941 tarihli Hukuk Dairesi Kararı: D. jur. gén. 1942.

2 — Aleniyet Unsuru : Tescil

22 Şubat 1944 kanunu her sinematografik eser için, sadece ipotek edilmesi halinde değil ve fakat mülkiyete, işletme hakkına veya eserden veya eserin unsurlarının birinden istifadeye müteallik her türlü hukukî muamelede tescili derpiş eden tam bir aleniyet sistemi kabul etmiştir. Tescil edilmemiş hak yoklukla malûl değildir ve fakat adi alacaklılara karşı dermeyan edilemez¹².

Sicile kaydedilmeyen teminat mukavelesi ancak taraflar arasında hüküm ifade ettiğine göre tescil üçüncü şahıslar bakımından inşai bir karakter taşımaktadır. Bu da gösteriyor ki, 1944 kanunuyla filmler üzerinde hakikî bir ipotek tesis edilmiştir¹³. Tescili yapabilmek için kanunen filmin depo edilmesi mecburî değildir. Fakat 2 nci maddeye göre filmin ismi depo edilmiş olabilir ve 3 ncü maddeye göre de bu halde tescil zaruri olmaktadır.

Sinematografi Milli Merkezi'nin 14 şubat 1944 tarihli bir talimatı depoyu mecburî hale koymakta¹⁴ ve 3 temmuz 1945 karamamesinin 10 uncu maddesi de sansür vizasını filmin aleni sinematografi siciline kaydedilmiş olması şartına tâbi tutmaktadır.

Böylece, hali hazır sisteme göre, ikmal edilmiş bir filmin tescil edilmiş olması gerekir, halbuki hazırlanmakta olan bir film, daha doğrusu filmin ismi tescil edilebilir. Bu takdirde aleni sicile de kayıt mecburî hale girer. Depo edilmeden sicile kayıt mecburî olmadığı halde ismin depo edilmesinden sonra bu ihtiyarlık mecburiyete inkılâp etmektedir. Fakat imal safhasında filmlerin mecburî tescile tâbi tutulmamış olması kontrollerine mani teşkil etmez; zira Milli Merkez film oynatma müsaadesini - ki filmin çekilmesine bağlıdır - ancak dosyanın tetkikinden sonra verir. 20 mayıs 1946 talimatnamesi bu tetkikat meselesini etraflı şekilde tanzim etmektedir.

12) Bak: Jurisclasseur civil, annexes propriété littéraire et artistique, fasikül D. No. 170-1; keza; Tribunal civil de la Seine, 11 temmuz 1952, Gaz. Pal. 1952. 2. 372, Paris, 30 Nisan 1954, Gaz. Pal. 1954, 9-11 haziran 1954.

13) İtalyada durum böyle değildir. Orada sinematografik eserlerin tescil edildiği aleni sicil ne aynı neticeleri olan ve ne de üçüncü şahıslara dermeyanı kabil olan bir sicildir. Basittir ve idarî mahiyettedir. Bu yüzden bir filmi teminat gösterebilmek için zilyetliğin fiilen devri elzemdir. Bak: BECQUET, Le droit des auteurs en matière de cinéma, 1947 No: 211.

14) İşaret edelim ki, hukuk tekniği yönünden idarî bir talimat kanunen derpiş edilmemiş mecburî hükümleri ihtiva etmemeli ve edememelidir zira idarî talimatname ancak idarî ve inzibatî hükümler ihtiva eder. Halbuki hukukî neticeler doğuracak hükümler ancak kanunlarla muayyendir.

Rehnin aleniyeti film bahsinde sadece sicile kayıtla temin edilmiş değildir. Kanun bundan başka ikametgâhın serbestisi sistemine tâbi olarak alacaklının bir ikametgâh intihab etmesini istemekte ve fakat bunu ne şekil ve şartlarda intihab edeceği hususunda bir kayıt ihtiva etmemektedir. Kanunun sükutu karşısında biz, ipoteğin paraya çevrilmesi bahsinde Seine Ticaret Mahkemesini salâhiyetli kılan 15 nci madde hükmünün, ikametgâh seçiminin de münhasıran bu ticaret mahkemesi çevresinde yapılmasını icab ettireceğini zannetmiyoruz¹⁵.

Sicil muhafızı müracaat halinde sicil suretlerini veya hülâsalarını veya evrakı müsbite örneklerini vermekle mükelleftir.

İşaret edelim ki, 25 ilkteşrin 1946 kanununa göre, sinematografik eserlerin tedvirinin Milli Sinematografi Merkezi'nde temerküzü kontrolü kolaylaştırmakta ve alâkalı üçüncü şahıslar için çok elverişli pratik bir aleniyet sağlamaktadır.

Filmler üzerinde böylece tesis ve ilân edilen rehnin taallûk ettiği şey alacaklıları temin eder. Şu halde burada yeni bir mesele ortaya çıkmaktadır: Rehnin mevzuu.

III — T e m i n a t ı n M e v z u u :

Sinematografik rehin üç eleman üzerinde tesis edilebilir: Bizzat film üzerinde, işletme hakkı üzerinde veya işletme neticesi elde edilecek gelirle temsil edilen menkul alacak üzerinde. Ve nihayet aynı ikame kaidesi uyarınca sigorta tazminatı da rehnin mevzuunun yerini alabilmektedir.

1 — Bizzat Film :

Bitmiş bir film gibi imâl edilmekte olan bir film de rehne konu teşkil edebilir. Birinci halde daha ziyade işletme hakkının rehninden bahsedilir. Her halü kârda tarafların üzerinde rehin tesis etmek istedikleri şeyi sarahaten belirtmeleri icab eder¹⁶.

1944 kanununun 3 üncü maddesinin 1. numaralı bendi filmin imâlinde borçlunun kâfi krediyi sağlamasını temin için filmin negatifleri veya pozitif kopyaları üzerinde henüz film ikmal edilmeden de alacaklılar lehine rehin tesisine müsaade etmektedir. İmalinden evvel film ancak aleni sinematografi siciline mukayyet ismiyle sembolize edilen bir varlığa sahiptir. Bundan başka, kanunun 2 nci maddesi ismin tescili için yapılacak talebe mukavelenin suretinin veya adapte eserin müelliflerinin

15) Aksi kanaat; Jean PATARİN, a.g.m. sah. 364.

16) Bak: Jean PATARİN, a.g.m. sah. 357

veyahut telif hakkının devrine ait beyannamenin eklenmesini istemektedir.

Fransa topraklarında işletilmek veya tevzi edilmek şartıyla yabancı filmler için de 1944 kanunu bir aleniyet sistemi kabul etmiştir. Fransaya ithal edilen pozitif kopyalar tescile tâbidir¹⁷. 1944 kanununun ilk maddesinde ifade edilen bu kaide Bern Anlaşmasının 4 ncü maddesinin 2 nci fıkrasında sinematografik eserlere tatbik edilen ve menşe memleketi haricinde telif hakkından istifade ve istimali her türlü formaliteden muaf tutan prensiple tezat teşkil etmez. Gerçekten, tescil formalitesi telif hakkını temine matuf bir tedbir olmayıp memleket içinde ticaretin hukuki emniyeti bakımından zarurî, ipotek hakkına ait bir tedbirden ibarettir¹⁸.

2 — İşletme Hakkı :

1944 kanununun 3. ncü maddesinin 2 nci fıkrası ilk fıkrada derpiş edilen hakların tamamı veya bir kısmı üzerinde rehin tesisi hususunu nizamlamaktadır.

İşletmeden maksadımız filmin tevzii ve sinema salonları çalıştıranlara gönderilmesidir. Bu yönden filmin yayım sahası çok geniştir. Filmin negatifi biter bitmez prodüktör bu işletme hakkını distribütöre satar ve o da prodüktörün muvafakatiyle ihtiyacı olan kopyaları tabettirir.

Hattâ filmin ikmalinden önce bile prodüktör, sinematografik eseri imalde ihtiyacı olan parayı temin edebilmek için bir distribütör - alacaklı - ile¹⁹ yapacağı bir mukaveleyle işletme hakkı üzerinde rehin tesis edebilir.

3 — Bilet Bedelleri Hakkı :

1944 kanunundan önce film için prodüktöre kredi temin eden alacaklılar sadece film üzerinde müesses bir rehinle iktifa etmiyerek ayrıca sinema salonu işletenlerden muhtemel ve müstakbel alacaklar üzerinde de bir teminat elde ediyorlardı. Bu teminat birçok muhataraları ihtiva eden bir nevi alacağın temlikini icabettiriyordu²⁰.

1944 kanun vazı, 6 ncü maddeyle tatbikatta "bilet ruhsatı"²¹ deni-

17) Akdin tekevvünü milli kanuna tabi kalır.

18) Bak: Jean PATARİN, a.g.m. sah. 366.

19) 1944 kanununun 3 ncü maddesinin 1 numaralı bendi şu yolda sevkedilmiştir: "Mülkiyet veya işletme şirketine terk ve tahsisler veya halihazır veya müstakbel bir filme veya unsurlarından herhangi birisine ait işletme hakkı imtiyazları."

20) Bu muhataralar için bak: Jean PATARİN, a.g.m. sah. 366.

21) délégation des recettes.

len bilet bedelleri üzerinde bir nevi ipotek derpiş ederek bu tehlikeleri bertaraf etmiştir.

Taraflar mukaveleyle aksini kararlaştırmadıkça film üzerinde müesses teminat kendiliğinden bilet bedellerine de şamildir. Rehin hakkının sicile kaydettirilmesi alacaklıya doğrudan doğruya bir dâva hakkı vermektedir. Diğer bir deyişle, 1944 kanunundan beri bilet bedellerini tahsil hakkının devri bu bedeller üzerinde müesses ipoteğin tesciline müncer olmuştur. Bu ipoteğin temlik eden borçluya karşı dermeyan edilebilmesi için ipotek haklarının mevcudiyetini tevsik eden bir şehadetname istih-sali gerekmektedir.

4 — Sigorta Tazminatı :

Kanun, sinematografik filmler üzerindeki rehin hakkı hususunda sigorta tazminatının aynı ikamesine dair hiçbir sarahat ihtiva etmemektedir. Fakat tarafların bu hususu mukavelelerinde açıkça bir madde ile kararlaştırmalarına mani yoktur.

Böyle sarıh bir kaydın fıkdanı halinde rehinli alacaklılar 1930 Kanununun 37 nci maddesinden istifade ederler. Gerçekten, bu madde²² bütün teminatlarda kabil tatbik umumî bir prensip vazetmektedir: “Yan-ğın, dolu, hayvan ölümü veya diğer muhataraların tazminatı hususî bir müsaadeye ihtiyaç kalmaksızın sıralarına göre rehinli veya ipotekli alacaklılara verilir.” Patarin, doğru olarak, ipotek tabirini menkul ve gayrimenkul tefriki yapmaksızın geniş manada tefsir etmektedir²³. Halbuki Cabrillac, hükmün umumî oluş vasfını kabul etmekle beraber 37. nci maddeyi film ipoteklerine tatbikte tereddüt etmektedir²⁴.

Bütün ipetekler gibi filmler üzerindeki ipotek de hükümlerini tes-cilden itibaren yürütürler. Şimdi bu hükümleri tetkik edeceğiz.

IV — Teminatın Hükümleri :

Sicile kayıt şartıyla taraflar arasında yapılan akit bir takip ve ter-cih hakkı doğurur²⁵. 1944 kanunu ile tesis edilen sistem tamamen ipotek mahiyetindedir. Bu sebeble kanun, menkul rehni bahsindeki hapis hakkını burada tanımış değildir. Hapis hakkı sadece borçlu ile, hakkı-

22) Tafsilât için bak: Serda KURTOĞLU, a.g.e. sah. 59 ve not 11, 12.

23) Jean PATARİN, a. g.m. sah. 370 ve not 2.

24) Michel CABRILLAC, La protection du créancier dans les sûretés mobilières conventionnelles sans dépossession, Paris 1954, sah. 101.

25) 1944 kanunu takip hakkından açıkça bahsetmemektedir.

nı kendisinden sonraki mukayyet alacaklılara karşı ileri sürebilmek için tescil imkânına sahip olan alacaklı arasında rol oynar.

Bu hapis hakkı laboratuvarlarla diğer alacaklılar arasında ihtilâfa yool açabilirse de şimdiye kadar bu neviden bir ihtilâf mahkemelere intikal etmiş değildir²⁶.

1 — Tercih Hakkı:

Kanun 5 inci maddesiyle mukayyet alacaklılara tercih hakkı tanımakta ve 4 üncü maddesinde “tescillerin sırası düşürüldükleri tarihe göre tayin olunur.” demektedir.

Kanundan doğan alacaklarla rehinli alacaklar içtima ederse birinciler tercih olunur. Fakat kanunun 6 ncı maddesi “Kanunî imtiyazlar” tâbiri hususunda hiçbir sarahat ihtiva etmemektedir. Bu sükut karşısında bzi, “umumî imtiyazlarla hususî imtiyazlar takaddüm eder” genel kaidesinin tatbikine mütemayiliz. Bu sebebledir ki, film üzerindeki ipotek imtiyazı, yövmiye imtiyazına takaddüm edecektir. İçtimaî emniyet imtiyazıyla içtima halinde tescilin sırasına bakmak lâzımdır; zira bu imtiyazlar da 4 ilkteşrin 1945 tarihli talimatnamenin 36 ncı maddesine göre tes-cile tâbidirler.

Kanun, rehinli alacaklının imtiyazlı hakkı ile film satıcısının imtiyazının içtimaî hususunda hiçbir hüküm ihtiva etmiyor. Şu halde “filmin isminin veya vesikalann, mukavelelerin veya yukanda zikredilen kararların tescil edilmemesi halinde bu vesika, mukavele veya hükümlerden doğan haklar üçüncü şahıslara karşı ileri sürülemezler” diyen 1944 kanununun 3 ncü maddesinin son cümlesindeki umumî prensibi göz önünde bulundurarak Medenî Kanununun 2101 nci maddesinin 4 ncü fıkrasındaki kaideye müracaat zarureti vardır. Bu iki prensibi mezcederek diyebiliriz ki, satıcının filmin haczinden önce, ipoteklerini sicile kaydettirmiş alacaklılar haklarını bu satıcıya karşı dermeyan edebilirler.

Rehinli alacaklıyla şeyin muhafazası dolayısıyla imtiyazın içtimaîna gelince, umumî prensibe göre muhafaza imtiyazının üstün gelmesi lâzımdır; fakat bununla beraber mahkemeler, Medenî Kanununun 2102. nci maddesini şumulü mevzuunda farklı tefsir etmektedirler. Cerçekten, Paris Mahkemesi prensibin umumiyetle tatbik edilmesini kabul ettiği halde²⁷ Seine Ticaret Mahkemesi doğru olarak dar tefsire gitmiş ve muhafaza masraflarıyla imal ve tezyid masraflarını kat’i surette birbirlerinden tef-

26) Tafsilat için bak: Jean PATARİN, a.g.m. sah. 375-377.

27) Paris, 16 temmuz 1952, Bak: Michel CABRILLAC, a.g.e. sah. 93.

rik etmiştir²⁸. Sinematografi mevzuunda meselenin laboratuvarlarda pozitif kopyaları tab masrafları bakımından ehemmiyeti büyüktür.

Mahkemeye göre muhafaza imtiyazı sadece şeyin kıymetten düşmesini veya yok olmasını önlemeğe matuf masrafları garanti eder. Binaenaleyh pozitif kopyaların tab masrafları bu imtiyazdan faydalanamayacaktır; zira filmin birkaç sene geç oynatılması bir yana, negatifin kıymetini kaybetmeksizin senelerce muhafazası mümkündür.

Nihayet, kanun vazı rehlinli alacaklılara müseccel filmin gelirleri üzerinde tercihli bir sıra tanımaktadır. 1944 kanununun 6 ncı maddesine göre, alacaklılar sicile kayıt tarihlerine nazaran kanuni alacaklılardan sonra sıraya girerler²⁹.

2 — *Takip Hakkı:*

1944 kanunu her ne kadar rehlinli alacaklıların takip hakkı hususunda bir katiyet ihtiva etmiyorsa da malı iktisab eden üçüncü şahıslar lehine bir rehin fekki usulü derpiş etmektedir. Fakat ipotek sisteminin esası, sicilde mukayyet alacaklıların, filmin borçlu tarafından üçüncü şahıslara devri halinde dahi haczedilip sattırılmasını ve elde edilen bedelden alacağını istifa etmesini icabettirir. Rehnin paraya çevrilmesi usulü 15 inci maddede nizamlanmıştır. Buna göre, filmin iktisab eden üçüncü şahıs alacaklıların müracaatı halinde ödeme emrini takip eden onbeş gün zarfında müseccel alacaklılara filmin satış bedelini, imtiyazlı alacakların vasıf ve mecmuunu ve satış bedeline karşı bunu ne fiyatla tesviye edeceğini beyana mecburdur. Paraya çevirme hakkının istimali fekkın neticelerini doğurur ve açık arttırma ile satış şeklinde yapılır. Kanun 3. üncü maddesinde, filmin mülkiyetine veya işletilmesine dair her tasarruf ve karara vaki olacak itirazın aleni sicile kaydedilmesini şart ettiğine göre paraya çevirme muamelesi neticesini ancak ihalenin sicile kaydedilmesiyle doğuracaktır³⁰.

Bundan başka alacaklılar rehnedilen malın türlü yollardan kaçırılması tehlikesine karşı Ceza Kanunu'nun 400 ncü maddesinin 5 nci fıkrasıyla korunmuştur. Zira, ceza hukuku bahsinde mukavele değil, eşyanın mahiyeti önemlidir. Fakat 400 üncü maddenin burada tatbikinin iki sebeple pratik bir faydası yoktur. Bir defa, filmlerin kaçak oynatılması ve bu sebeple el değiştirmesi polisın ve Sinematagrafi Merkezinin idari kontrolü yüzünden pek güç ve hemen de imkânsızdır³¹. Bundan başka sine-

28) Trib. Com. Seine, 21 temmuz 1949. D. 1949. 512.

29) Bak: yukarıda sah. 447, 1.

30) EEUDANT, a.g.e. cilt XIV, no. 1053.

31) P. REUTER, a.g.m. sah. 368 ve d.

matografik eserlerin mahiyetinin çok kompleks oluşu bu türlü bir suiistimale elverişli değildir. Gerçekten, film gibi maddi ve gayri maddi bir çok unsurlardan müteşekkil bir menkulün hileli ve sair yollarla el değişmesi pek zor tasavvur edilebilir³². Tatbikatta alacaklıların haklarını tehlikeye düşürebilecek yegâne husus filmin umuma gösterilmesidir. Bunun haricinde sinematografik eserler alacaklılar için tehlike arz etmezler. Hâdiselerin mahkemelere intikal etmemesi de bu yüzdendir³³.

Rehin hükümlerini kısaca inceledikten sonra şimdi rehnin sona erme sebeplerinin tetkikine geçebiliriz.

V — Teminatın Sona Ermesi :

Rehin, sicildeki kaydın terkinin veya önceden muayyen hakkı düşürücü müddetin inkizasıyla sona erer. Rehnin sona erme sebepleri tekiye, haciz, iflâs veya rehnin paraya çevrilmesidir.

Sicilin aleniyeti ve üçüncü şahısların aleni sicile itimadı sebebiyle bir kaydın tashihininin makable şümulü yoktur. Ancak, yanlış bir kaydın tashihi pek tabii her zaman mümkündür.

Terkine gelince, borcun ödenmesiyle alacaklı kaydın silinmesini isteyebileceği gibi, bunun kazaî mercie müracaatla da temini mümkündür.

1944 kanununun 5 nci maddesine göre ipotek beş senenin müruru ile kendiliğinden sona erer. Bununla beraber taraflar bu müddetin bitiminden önce ipotegi yenileyebilirler. Böylece kanun vazı bir filmin azami işletme müddetiyle borcun tesviye edileceği müddet arasında bir ahenk tesis etmek istemiştir.

1944 kanununun tesis ettiği ipotek sistemi sinematografik kredi ihtiyacını karşılıyan³⁴ orijinal bir müessesedir. Son olarak bu müessese hakkında düşünce ve tenkidlerimizi serdetmek isteriz.

VI — Teminat Hakkındaki Düşünce Ve Tenkidler :

5 nci maddesinde "teslimi meşrut rehin akdi"³⁵ tabirini kullanmasına rağmen 22 şubat 1944 kanunu, zilyedliğin devrine lüzum olmaksızın teminatı teşkil eden menkulde takip ve tercih hakkı tesis ederek ta-

32) Sinematografik eserlerin hukukî mahiyeti için bak: Claude PARENT, La location des films cinématographiques, Paris 1941, sah. 26 - 35 ve Michel CABRILLAC, a. g. e. sah. 55 - 57.

33) Michel CABRILLAC, a. g. e. sah. 93 - 95.

34) Bak. Jean PATARIN, a. g. m. sah. 357.

35) Contrat de nantissement.

mamiyle ipotek sistemine dayanan bir kredi müessesesi kurmuştur. Kanunun kullandığı tabir pek yerinde olmayıp iltibasa mahal verebilecek mahiyettedir. Fakat, kanun, 4, 5 ve 6 ncı maddelerinde nizamladığı hal-ler için 3 ncü maddesinde tescili şart koşup tercih hakkı tanımakla bu iltibası önlemiştir.

Rehin tesisi için kanun ne yazılı bir vesika ve ne de bu vesikada alacağın miktarının belirtilmesini şart etmiş değildir. Tatbikatta cari hesap şeklinde açılan kredi muamelesinde mukaveleye kredi miktarının yazılması mecburiyeti konmasaydı kanunun bu mevzudaki boşluğu sistemin emniyetini son derece sarsabilirdi³⁶. Fakat kanaatımızca bu hususun kanunda tasrihinde zaruret vardır.

Akdin şekline ait bu boşluk ve kanunun kullandığı kötü tabir bir yana bırakılırsa kanun vazının, sinematografik eserlerin muğdil mahiyetiyle bu mevzudaki muamelâtın zaruri kıldığı emniyet ve sürati ustaca telif ettiğini söyleyebiliriz.

Ayrıca, devletler hukukunun, bir memlekette tesis edilen ipotegin diğer bir memlekette de muteber sayılmasını imkân dahiline sokacak bir sistem getirmesi şayanı temennidir. Halihazır sistemde ipotek, hükümlerini ancak tesis edildiği memlekette yürütebilmektedir. Halbuki, milletlerarası bir merkezin kontrolunda kurulacak milletlerarası ipotek sistemi, sinema sanayiinin ve ticaretin beynelmilel mahiyetiyle bu sanayiın hukukî cephesinin ahengini temin bakımından elzemdir.

Sinema sanayiinin gün geçtikçe tebarüz eden milletlerarası mahiyeti, bize öyle geliyor ki, bir gün devletleri beynelmilel ipotek tesisi yoluyla kredi temini mevzuunda bir anlaşmaya sevkedecektir. Bu türlü bir sistemin sanat eserlerinin himayesi yönünden sağlayacağı fayda da izahtan varestedir³⁷.

S. KURTOĞLU

36) Bak: Jean PATARİN, a. g. m. sah. 259 - 260.

37) İşaret edelim ki, Bern Anlaşması bu bakımdan eksiktir. Tafsilât için bak: HAMEL et LAGARDE, *Traité de droit commercial*, cilt 1, Paris, 1954, No. 174.